

УДК 343.9:34.028

Сабріє Сейтжелієвна ШРАМКО,

кандидат юридичних наук, в. о. вченого секретаря

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса

Національної академії правових наук України (м. Харків)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УЧАСТІ ГРОМАДЯН В ОХОРОНІ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ

У регіональній програмі забезпечення публічної безпеки і порядку та протидії злочинності на території Харківської області на 2018–2019 роки серед проблем, котрі викликають занепокоєння, зазначена тенденція до зменшення чисельності громадських формувань, що діють на території області [1]. Так само вказується, що станом на початок 2018 р. у місті та області діє лише 34 (торік 59) громадських формувань із забезпечення публічної безпеки та порядку в складі 695 (торік 1026) осіб. Зокрема за останній рік припинено діяльність 40 формувань, що пов'язано з недостатньою увагою органів місцевого самоврядування до виконання вимог Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» в частині підтримки діяльності громадських формувань та виділення коштів на заохочення членів таких формувань [1].

Отже, необхідною умовою успішності діяльності щодо забезпечення публічного порядку є налагоджена співпраця між органами влади, місцевого самоврядування, правоохоронними органами та громадськістю. Наразі ініціатива щодо об'єднання з метою сприяння у запобіганні та припиненні злочинів, яка виходить від самих небайдужих громадян, характеризується певною стихійністю як реакція на тривалі або резонансні злочинні випадки. Яскравим прикладом є створення під час Революції гідності загонів громадської самооборони у місцях для охорони публічного порядку на території своїх мікрорайонів і дворів. Не зупиняючись на поясненні виникнення такої активності сплеском громадянської свідомості, зазначимо лише про елементарне прагнення людей убезпечити себе, своїх близьких та власність від загрози злочинних посягань. Органи влади та добровольці з неабияким ентузіазмом співпрацювали у напрямку забезпечення правопорядку та недопущення провокацій чи інших протизаконних дій, але тільки до моменту спаду загострення ситуації. Наведене демонструє, що спільна діяльність правоохоронних та інших органів державної влади на місцях з громадськістю дає позитивні результати та формує у свідомості громадян необхідність залучатися до боротьби зі злочинністю.

Аналітиками Національного інституту стратегічних досліджень правильно відмічається, що у 2014 р. відбулися суттєві зміни в напрямках діяльності багатьох органів громадянського суспільства (за термінологією аналітиків), що позначилося на загальній структурі, чисельності, формах і методах їх діяльності. Почали активно формуватися та ставати дедалі більш значущими громадські ініціативи та мобілізаційні стратегії в безпековій сфері, зумовлені ними нові механізми взаємодії між державними органами та неурядовими структурами. Загалом найбільш помітними формами громадської самоорганізації безпекового спрямування стали добровольчий та волонтерський рухи [2, с. 10].

У той же час, поряд із офіційно діючими громадськими формуваннями почали створюватися загони самооборони різного ідейного спрямування – від націоналістичних до лівих. Різнилися вони також своєю метою: одні створювалися для захисту протестувальників від силового розгону, а інші – здійснювали захист органів державної влади та самоврядування на місцях від можливих перешкод їх роботі з боку опозиції. Але їх об'єднуючою метою було те, що ці формування охороняли та захищали ті чи інші інтереси й у разі необхідності їх члени були готові застосувати силу до тих, хто їм протистоятиме. Тобто склалася ситуація, коли громадяни, не маючи жодних юридичних підстав, виходили забезпечувати правопорядок зі зброєю в руках, що є прямим порушенням Конституції України та небезпечним для всього населення.

Щодо останньої, то на початку 2018 р. в Україні розгорілися дискусії після публічної ходи та надання присяги у центрі Києва біля 600 членів патріотичного руху «Національні дружини», що безпосередньо пов'язані з полком «Азов» та політичною партією «Національний корпус». Вони презентувалися, як організація, метою якої є зменшення рівня злочинності, порядку на вулицях українських міст, а також спортивне й ідеологічне виховання молоді, а в разі ескалації

українсько-російського конфлікту – формування озброєної самооборони і партизанських загонів [3]. До особового складу організації, що налічує понад тисячі осіб у 18 регіонах України, входять колишні учасники бойових дій на Сході країни, патріотична молодь та небайдужі громадяни. Члени руху забезпечені уніформою, засобами спецзахисту, добре фізично підготовлені. Що цікаво, ця недержавна воєнізована структура легалізована як громадська організація, але, як відомо, брати участь в охороні громадського порядку можуть лише об'єднання, зареєстровані як громадські формування правоохоронної спрямованості або ті, що перебувають у складі МВС. Отже, є підстави вважати, що «Національні дружини» є незаконним формуванням та не може здійснювати запобіжну чи охоронну діяльність.

Дослідження зарубіжної практики участі громадськості у запобіганні злочинності показало, що така діяльність переважно регламентується у програмних документах запобіжної спрямованості, проектах із убезпечення міста від злочинності. Тобто окремого законодавчого акту, що регламентував би правоохоронний напрям діяльності громадян та їх об'єднань не має. Наприклад, патрулювання у провідних країнах світу здійснюється спільно із співробітником поліції, при цьому добровольцям відводиться пасивна роль. Якщо загони складаються виключно із добровольців, то все одно маршрут їх патрулювання визначається або узгоджується із відповідним департаментом поліції, крім того такі особи не мають ніяких додаткових повноважень.

На останнє зазначимо, що держава, а разом з нею і суспільство мають виважено ставитися до ініціатив активної частини населення у розглядуваній нами сфері, не перекладати на громадян охоронні чи каральні функції, а залучати як допоміжний елемент безпекової системи.

Список бібліографічних посилань

1. Регіональна Програма забезпечення публічної безпеки і порядку та протидії злочинності на території Харківської області на 2018–2019 роки : затв. рішенням Харків. обласної ради від 01.03.2018 № 656-VII // Харківська обласна рада. База нормативних документів. URL: <http://www.ts.lica.com.ua/?type=1&base=77&menu=375280&id=13151> (дата звернення: 23.03.2019).
2. Розвиток громадянського суспільства в Україні : аналіт. доп. / В. М. Яблонський, П. Ф. Вознюк, Д. М. Горелов та ін. ; за ред. О. А. Корнієвського, М. М. Розумного. Київ : НІСД, 2015. 60 с.
3. Солонина Є. «Національні дружини» – самооборона від криміналу, неонацизм чи «модерний націоналізм»? // Радіо Свобода : сайт. 31.01.2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29010276.html> (дата звернення: 15.03.2019).

Одержано 05.04.2019

УДК 343.34+343.85

Ксенія Володимирівна ЮРТАЄВА,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;

Михайло Володимирович ЗАВАЛЬНИЙ,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ В КОНТЕКСТІ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСУ В ДЕРЖАВІ

В останні роки у зв'язку з загостренням ідеологічних і політичних протистоянь, крайньої радикалізації суспільства та розв'язання відкритого збройного конфлікту в східних регіонах нашої держави питання протидії злочинам у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку набуває першочергово значення. Так, наприклад, порівняно з доконфліктним періодом збільшення кількості злочинів проти громадської безпеки є колосальним: у 2013 р. було виявлено 7 терористичних актів та злочинів, пов'язаних з тероризмом (ст. 358 – 358-5 КК), в 2018 – 1181; у 2013 р. не було зафіксовано жодного факту створення не передбачених законом